

J E L E N T É S

A N. MÚZEUM KÖNYVTÁRÁNAK ÁLLAPOTÁRÓL

1885—86-ban.

C S O N T O S I J Á N O S T Ó L.

Méltóságos Igazgató úr!

Majláth Béla, múzeumi könyvtárőr úr, a nagyméltóságú vallás és közoktatásügyi m. kir. miniszterium 1886-ik évi május 6-án 16,061. sz. a. kelt rendeletével, mint az 1886-iki fővárosi történelmi kiállítás rendezője, annak előkészítésére és tartamára fél évi szabadságot nyervén, s alulírott az ő távollétében Méltóságod által a könyvtári hivatal vezetésével, mint könyvtárőrhelyettes megbízatván, szerencsém van a reám bízott feladatnál fogva, a múzeumi könyvtár 1885/6-ik évi gyarapodásáról, rendezéséről, forgalmáról és szükségleteiről szóló jelentésemet a következőkben bemutatni.

A M. Nemzeti Múzeum Széchenyi-országos könyvtára az elmúlt évben, mely 1885 jul. 1-től — 1886. jul. 1-ig terjed, 4293 kötet és füzet nyomtatvánnyal, 58 kézirattal, 2826 oklevéllel, 44 pecsétlenyomattal és 36 fényképmásolattal gyarapodott; és pedig ajándékul kapott 266 kötet- és füzet-nyomtatványt, 19 kéziratot és 490 oklevelet és levelet; vásárolt 1130 kötet- és füzet-nyomtatványt, 39 kéziratot, 2336 oklevelet és levelet, 44 galvanoplastikai pecsétlenyomatot és 36 fénykép másolatot. A beérkezett kötelepéldányok száma: 2897 kötet és füzet. Könyvek, kéziratok, oklevelek, fényképmások és pecsétlenyomatok vásárlására 4267 frt 1 kr., kötésre 1108 frt 85 kr., összesen tehát 5375 ft 86 kr. fordítottatott. Az olvasók száma 19,908 volt, kik 36,891 kötet nyomtatványt, 1604 kéziratot és 10,136 oklevelet

használtak. A könyvtáron kívül házi használatra 1657 egyén 4071 kötet nyomtatványt kölcsönzött ki. Összesen tehát 21,565 egyén használt 40,962 kötet nyomtatványt, 1604 kötet kéziratot és 10,136 oklevelet.

Ezen kívül kiemelendőnek tartom, hogy a múlt évben a múzeumi könyvtár könyvállománya, az országos statisztikai hivatal által kiadandó nagy munka számára megolvastatott, s e munkát a következő eredményt tüntette ki.

A Nemzeti Múzeum könyvtárában 1884. december 31-ig volt: 141,255 mű, 202,494 kötetben; 865 incunabulum, 40,000 apró nyomtatvány: dissertatio, régi röpiratok és ujságlapok; 12,000 alkalmi versek és beszédek; 10,000 iskolai értesítő; 20,000, egyleveles nyomtatvány (hirdetés, körlevél, színlap, parteczuda stb.) 15,301 darab fa-, réz- és kőmetszet, 1151 különmű hírlap 6630 folyamban illetőleg kötetben, 16,460 kötet kézirat; 80,000 darab oklevél és levél és 603 darab fényképmásolat, ritka magyarországi vonatkozású kéziratok, oklevelek és nyomtatványok másolatai.

Ezen áttekintő kimutatás után, mely a könyvtár örvendetes haladásáról s magas tudományos színvonaláról tanuskodik, az osztály különböző szakgyűjteményeiről és az itt végrehajtott munkálatokról a következőket jelenthetem:

A nyomtatványok gyűjteménye az elmúlt évben 4293 kötet és füzet nyomtatvánnyal gyarapodott, melyeknek lajstromozása és rendezése munkában van. Ezzel kapcsolatban párhuzamosan felvétel alá került a Farkas Lajos-féle könyvgyűjtemény is, melynek lajstromozása, tekintve hogy első sorban az új könyvjárulékok kerülnek ezédulázásra, legalább egy évet veendő igénybe. Ezeket kívül az 1886-iki fővárosi történelmi kiállításra kiválasztottak mindazon könyvek és röpiratok, melyek Budavár 1686-iki visszafoglalására vonatkoznak s a nagyméltóságú vallás és közoktatási m. kir. miniszterium engedélyével, említett kiállításon közszemlére lesznek kitéve. Ezeknek száma a száz kötetet és füzetet meghaladja. E csoportnál a rendezési és lajstromozási munkálatokat: *Barna Ferdinánd* t. ör és *Dr. Szinnyi József* örsegéd vezetik, kiknek egy napidíjas segédkezik.

A kéziratgyűjtemény a múlt évben 58 kötet magyarországi vonatkozású XV—XIX. századbéli kézirattal gyarapodott, melye-

ket a könyvtár részben hazafias adomány, de tulnyomóan vásárlás útján szerzett. Ezekből különösen ki kell emelnem: azon *Attavantes-féle Corvin-codexet*, melyet Méltóságod Ulrico Hoepli milanoi könyvárustól, (két év alatt törlesztendő részletekben) 6500 frankért szerzett meg könyvtárunk számára. E kézirat a legkiválóbb *acquisitio*, melyet a könyvtár az elmúlt évben vásárolt s Mátyás király könyvtárának elpusztulása óta az *első Attavantes festette Corvin-codex, melyet külföldről a hazának visszaszerzettünk*. Ismeretes, hogy a hazai gyűjteményekben ekkorig összesen 26 kétségtelen Corvin-codex őriztetett, melyekből 7 a Nemzeti Múzeum, 12 a budapesti Egyetem, 1 a M. T. Akadémia, 1 az esztergomi főegyház, 1 a győri püspöki papnövelde, 1 a pozsonyi Ferencz-rendiek, 1 a gróf Teleki-család, 1 Emich Gusztáv és 1 a zágrábi délszláv Akadémia könyvtárára esik, de tudva van az is, hogy ezen kéziratok, a múzeumi *Georgius Trapesuntius* kivételével egytől-egyig chablonszerű módon készült fiórenczi munkák, melyeknek műtörténeti becase kevés s reánk nézve főleg culturtörténeti szempontból bírnak fontossággal. Hasonlóképen ismeretes, hogy az ekkorig felkutatott s 40 európai könyvtárban elszórt 120 Corvin-codexből a legfényesebbek külföldi könyvtárak gyűjteményeit díszítik, míg Attavantestől, Francesco Antonio de Chericotól, Gherardótól és más renaissancekori jelesebb miniatoroktól, kik Mátyás király szolgálatában állottak, nem volt ekkorig a hazai gyűjteményekben egyetlen egy Corvin-codex sem. Brüsszel, Róma, Velence, Modena, Bécs, Stuttgart, Párizs, Pétervár, Wolfenbüttel és Thorn könyvtárai méltán dicsekesznek *20 Attavantestől festett Corvin-codex birásával* és sorolják ezeket legbecesebb címeliái közé, mi pedig, kik ezen kéziratoknak egykori birtokosai voltunk alig birtuk ekkorig ezekből egynehánynak fényképű másolatát megszerezni.

Miért is hálás elismeréssel fogadták a múzeumi könyvtár tisztviselői és a hazai szakférfiak Méltóságos Igazgató Úrnak azon intézkedését, hogy ezen ritka Corvin-codexet a Nemzeti Múzeum könyvtárának megszerezte s az európai könyvpiacra került *első Attavantes-Corvin-codexet* a hazának biztosította. E kézirattal a *múzeumi könyvtár Corvin-codexeinek száma 8-ra emelkedett*, a bibliographiai irodalom a *21-ik Attavantestől festett Corvin-codexel gyarapodott*, mely ekkorig még tüzetesen leírva nem volt,

intézetünk pedig oly renaissancekori fényes kiállítású kézirattal gazdagodott, a minővel ekkorig csak a felsorolt külföldi könyvtárak dicsekedtek, s mely általános bibliographiai becsén kívül reánk nézve kiváló culturtörténeti és műtörténeti fontossággal bír. Becsét emeli azon körülmény, hogy a bejegyzéssel ellátott *Attavantes-codexekhez* tartozik, melynek első levelén ezen egykoru felírás olvasható: „*Attavantes de Florentia pinsit.*“ Czime: *Joannis Damasceni Sententiae. — Anselmi Archiepiscopi Cantuariensis monologion. Eiusdem Prologion cur Deus homo. De processione S. Spiritus. De Conceptu virginali etc.*; kora: XV. századbéli, tartalma: vallásos s ívrétben 295 beirt hártyleveléből áll. Kötése egykoru vörös préselt bőr, jellemző arany virágos díszítéssel, Magyar- és Csehország czímerével és egy külön paizsban az arany gyűrűs hollóval. Főekessége a két címlap, melyek művészi kivitelű miniatúrákkal, Mátyás király emblemaival s fényes kiállítású lapszéli díszítésekkel ékeskednek, ezenkívül a szövegben van 9 polychromba foglalt nagy arany initiale ugyanannyi lombozatos lapszéli díszítéssel és 400 polychromba foglalt kis arany initiale, kitértő műizléssel festve.

A kézirat provenienciájáról megjegyzem, hogy az marchese Carlo Trivulzio milanói könyvtárából származik, honnan néhány évtized előtt más kéziratokkal együtt marchese Lodovico Trotti milanói gyűjteményébe s innét ez évben Ulrico Hoepli milanói könyvtárus kereskedésébe került, hol azt Méltóságod a Nemzeti Múzeum könyvtára számára 6500 frankért megvásárolta.¹ A kézirat megvizsgálásával s a vásárlás eszközzésével Méltóságos Igazgató úr e sorok íróját bizta meg, ki megbízatásában eljárván, az ügyet a helyszínén lebonyolítottam s a codexet, az első részlet (1000 frank) lefizetése után, mint tulajdonunkat a könyvtár számára átvettem, hol most osztályunk legkiválóbb cimeliái közt őriztetik. Szakszerű leírása a „Magyar Könyvszemlében“ fog látni napvilágot.

Ezen elsőrendű bibliographiai ritkaságon kívül, a mult évben vásárolt kéziratokból különös említést érdemel még a „*Graduale Ecclesiae Pataensis*“ című XVI. századbéli latin kézirat, mely

¹ Az összeg kifizetése két év alatt nyolcz részletben történik.

itt a hazában készült, csinos initialeiban magyar motívumokat s a szövegben egy egészen ismeretlen hymnust tüntet fel.

A hazafias adományokból kiemelendők: Balog Imre debreczeni ügyvéd és Eötvös Imre vásárosnaményi lakos ajándékai, kikből az első: „*A debreczeni nemzetőrség története az 1848/9. évi magyar szabadságharc alatt. Irta Tamássy Károly a debreczeni 12. számú nemzetőri század volt parancsnoka*“ s a második: „*Album. Az 1836-iki országgyűlési követek sajtókezű nébejegyzése*“ című kéziratokkal gyarapították könyvtárunkat.

A kéziratgyűjteményben véghezvitt rendezési munkálatokról jelenthetem, hogy itt az újabb járulékok rendezésén kívül, a mult évben is folytatott azon kéziratok szakszerű leírása, melyek a Széchényi Catalogusban felvéve nincsenek, s melyekkel a könyvtár a Széchényi törzsgyűjtemény bírása óta gyarapodott; még pedig oly czélból, mint ez a tavalyi jelentésben is jelezve volt, hogy ezeknek leíró Catalogusa, egy új seriesben közrebocsáttassék s könyvtárunk ismeretlen tudományos kincsei az irodalomban is hozzáférhetők legyenek.

E munkálatokat a jelentést tevő segédőr mint, a kéziratgyűjtemény kezelője vezeti egy napi díjassal, ki egyttal a kutatóknak a kéziratgyűjtemény használatában van segítségére.

Az oklevélgűjtemény illetőleg a levéltár a lefolyt évben ajándék és letétemény útján 490, vétel útján 2336, összesen 2826 darab oklevéllel és levéllel gyarapodott. Szerencsés véletlennek tulajdonítható, hogy tekintve a vétel útján történt nagymérvű gyarapodást, e célra csak 596 frt 90 kr. fordítottott.

A szerzemények kiválóbbjai a következők:

Az 1882. évben a M. N. Múzeumban örök letéteményképen elhelyezett gr. Rhédey családi levéltárat gr. Eszterházy János küldeménye igen becses anyaggal egészíté ki. Feltűnt ugyanis, hogy az 1882-ben átvett levéltárban éppen a legrégibb kor — a mohácsi vést megelőzőtt idő alig egynehány darab oklevéllel van képviselve. E hiányt most teljesen kipótolta a nemes gróf küldeménye, melynek közel egy harmada éppen ez időre vonatkozik. A 439 darab oklevélből álló küldeményből 136 darab 1526-ot megelőző időből való; és pedig van ezek közt Árpád-kori 6 darab, XIV. századi 32 drb, XV. századi 75 drb, XVI.

századi 23 darab. Ezekkel már most a letéteményezett családi levéltár teljessé vált.

A mult évnek legnagyobb szerzeménye egy nagy, 1200 darabot meghaladó levéltár volt, mely aránylag jutányosan (255 frtért) jutott a N. Múzeum könyvtárának tulajdonába. A levéltár egy felsővidéki családé volt s az oklevelek leginkább Nyitra, Trencsén és több szomszédos megyékre vonatkoznak.

E levéltár becsét az is mutatja, hogy benne a mohácsi véaszt megelőző oklevelek száma a száz darabot meghaladja; ezekből pedig 12 darab az Árpádkorból való.

Újabb idő óta, mióta a magyar heraldika külön tudományos társaság és folyóirat alapítása óta örvendetes föllandulést nyert, kiváló figyelem fordittatik e tudomány legközvetlenebb forrásaira, a címeres levelekre, armálisokra. S kivált ezeknek legrégebbejt, a Zsigmond király idejéből valókat kiváló figyelemben részesítik e tudomány művelői. Ezek közül is sikerült kettőt megszerezni, az 1418. és 1431. évekből; úgyhogy jelenleg a Múzeum könyvtárának gyűjteménye, heraldikánk e régi és igen ritka forrásait illetőleg, a legnagyobb az országban, a mennyiben *15 ily oklevelet őriz.* A XV. századi armálisok száma ezeken kívül még egygyel, a Rhédey családéval szaporodott, mely gr. Eszterházy János letéteményével került gyűjteményünkbe. Az 1466-ból való armális, mint a Mátyás király korabeli emlékek kiválóan érdekes példánya, méltán magára vonta a szaktudósok figyelmét.

A megszerzett kisebb családi levéltárakból külön megemlítést érdemelnek a *lukafalvi Zarka család*ra vonatkozó iratok, melyekből mintegy 113 darab jutott a M. N. Múzeum birtokába. E 113 darab közül 42 darab a mohácsi véaszt megelőző időből való; s a gyűjtemény az ország dunántúli vidékeinek, kivált Veszprém, Vas megyék birtokviszonyainak földéítésére sok új adatot újít.

Általában a lefolyt esztendő régi, a mohácsi véaszt megelőző korszakból származó oklevelek megszerzését illetőleg igen eredménydús volt, a mennyiben nem kevesebb mint 285 darab való e korból s ezeknek 18 darabja az Árpádok korára esik.

Az újabb kor történetére, kivált a XIX. század első évtizedei irodalmi viszonyainak felderítésére, sok beces adatot tartalmaznak az irodalmi és társadalmi téren nagy érdemeket aratott *Fáy*

András irományai, levelezései, melyeket a könyvtár szintén megszerzett. Az 1000 darabot meghaladó gyűjtemény nem egy tekintetben új világitásba fogja hozni irodalmunk föllendülésének korát.

S ha kiemelem, hogy az 1848—49. évek mozgalmas történetéhez néhány újabb szerzemény szintén érdekes adalékokkal járult s hogy a M. N. Múzeum könyvtára nem mulasztja el az alkalmat e korbéli kiváló becsű és gazdag gyűjteményét évről-évre új szerzeményekkel teljesebbé tenni: úgy elmondottam az oklevélgyűjtemény múlt évi gyarapodásának főbb mozzanatait.

A mi a levéltárban végzett munkákat illeti, jelenthetem, hogy az oklevélgyűjteményt használó szakférfiak kiszolgálása vette legnagyobbreszt igénybe a levéltár alkalmazottjainak idejét. A gyűjtemény ugyanis évről-évre nagy mértékben szaporodván, a szakférfiak mindinkább jobban iparkodnak annak kincseit kiaknázni, úgy hogy a múlt évben a naponkénti használat az 50 oklevelet meghaladja. De azért a levéltár rendezése is előbbre haladt. Az újabb szerzemények mind felállítottak, rendezettek; a régiekből pedig az armálisok, melyeket a kutatók mind gyakrabban keresnek fel, lajstromoztattak. Legközelebb pedig a lajstromozatlan oklevelek rendszeres felvételére és indexek készítésére kerül a sor. A levéltár élén: *Dr. Fejérvataky László levéltárnok* áll, kit munkájában egy napi díjnak támogat.

A hírlapgyűjtemény, mely a nagyméltóságú- vallás és közoktatástügyi m. kir. miniszterium egy 1884-ik évi rendelete értelmében egy országos hírlapkönyvtárnak alapját fogja képezni, a múlt évben 630 kötet hírlappal szaporodott. Itt az előmunkálatokat a budapesti egyetemi könyvtárból ide ideiglenesen beosztott idősb Szinyeyi József első őr vezette, kinek két napidíjas volt segítségére. Ezen csoportban elvégeztetett a magyar hírlapok K—Z-vel kezdődő évfolyamai, 1200 különmemű hírlapnak 5000 folyama, vagy kötete s összehasonlított az idegen nyelvűek közül az olyan hírlap, a melynek esetleg hiányzó kötetét az egyetemi könyvtárból áthozott gyűjtemény pótolta, körülbelül 200 kötet. A megvolt 1250 különmemű hírlap 73 magyarral s 21 idegennel szaporodott, a mi egy év alatt, beleértve azt a néhány darabot is, a mely vásárlás vagy ajándékképen jutott a könyvtárba 630 kötet többletet mutat. Hozzáadva ezt a megvolt 8159 évfolyamhoz vagy kötethez

a hírlapgyűjtemény összállománya 8789 folyamot illetőleg kötetet fog mutatni.

Köttetett 125 különmemű hírlap 350 kötetben. Azonkívül minden negyedévben átnézetnek a lapok s a hiányzók reclamáltatnak. Kiválogattatott a kolozsvári egyetemi könyvtár duplumai közül az olyan lap, a mely nálunk vagy nem volt meg, vagy ha meg volt is nagyon hiányosan. Úgy szintén a Ráday-könyvtárból is. A kiválogatottak (pár száz kötet) néhány hónap mulva fognak ide szállíttatni.

A fényképmásolatok gyűjteménye a mult évben 36 másolattal gazdagodott, melyekből a könyvtár vásárlás útján szerzett. E gyűjtemény magyarországi vonatkozású, de külföldi könyvtárakban levő középkori kéziratok, továbbá a Nemzeti Múzeum könyvtárából hiányzó régi hazai oklevelek és nyomtatványok jellemző lapjairól vett másolatokból áll, melyeknek száma évről-évre szaporodik és ez idő szerint 657 darabot és ugyanennyi negatívot tesz ki.

E csoport számára az elmúlt évben lefényképeztettek :

1. a stuttgarti királyi nyilvános könyvtárból: *Hermann thüringiai örgróf XIII. század elejéről való Psalteriumából II. Endre király és Gertrud királyné egykorú miniature arczképei.*

2. Ugyanezen könyvtárból: *az Attavantes-féle Corvin-codexnek (Augustinus) három címlapja és borítéktáblája.*

3. *A párisi nemzeti könyvtár 3 Corvin-codexéből 16 jellemző lap, melyeket Levi A. párisi ismert könyvkiadó szives volt a Múzeum költségére könyvtárunk számára lefényképeztetni.*

4. A weimari nagyhercegi könyvtárnak „*Pii Secundi Pontificis maximi ad illustrem machumetem turcorum imperatorem epistola*“ című XV. századbéli codexnek colophonja, melyből megtudjuk: hogy a kéziratot *1478-ban Budai Neumann Farkas másolta.*

5. A veronai káptalani könyvtárból az itt levő 3 Corvin-codexnek címlapja és boritéka.

6. A veszprémi káptalan levéltárából III. István király egy év nélküli 1170 év körüli oklevele.

Ezen másolatokból II. Endre király és Gertrud királyné arczképei, valamint a gyűjtemény egyéb másolataiból két Corvin-codexnek címlapját, a nagyméltóságú vallás és közoktatásügyi

m. kir. miniszterium engedélyével, „*az osztrák magyar Monarchia írásban és képben*“ című vállalat mint mellékleteket felhasználta.

Itt megjegyzem, hogy a fénykép-gyűjtemény a kézirat-gyűjtemény csoportjához van csatolva s a kéziratárnok kezelése alatt áll.

Ezekben foglalható össze a könyvtár különböző gyűjteményeinek mult évi gyarapodása és állapota.

A mi az egyes csoportoknál észlelt hiányokat, szükségeket és ezek orvosolására czélzó javaslatokat illeti, ezekről a következőket jelenthetem.

A nyomtatványok gyűjteményénél évek óta tapasztaljuk, hogy a hazai nyomdáknek egy jelentékeny része a köteles példányok beküldését igen hanyagúl teljesíti s ismételt reclamatiók daczára sem felel meg az 1848-iki törvény követelményeinek. Másrészről a legtöbb nyomda megküldi a könyvtárnak a törvényszabta kötelespéldányt, de nem küldi meg a köteles példánnyal járó műmellékleteket, melyekre magukat a törvény téves értelmezése folytán kötelezve nem érzik, minek következtében a könyvtár ezeket, nehogy a kötelespéldányok csonkák maradjanak, a saját, szerény dotatiójából kénytelen megvásárolni. Ezen anomalia megszüntetésére szükséges volna a köteles-példányok beküldéséről szóló törvényt akképen módosítani, hogy a hazai nyomdák, a nyomdászat mai előhaladásához képest, mind azon termékek beküldésére köteleztessenek, melyek a nyomdászati artistica bármely ágában kerülnek ki sajtó alul s a hazai nyomdászat történetéhez nyujtanak adalékokat. A törvény végrehajtása aztán oly közegre volna bizandó, mely annak nemesak érvényt szerezni képes, de a nyilvántartáshoz és foganatosításhoz a kellő eszközökkel is rendelkezik.

Régebben a Nemzeti Múzeum könyvtára mint köteles példányt megkapta a zenészeti nyomtatványokat is, ezek azonban újabb időben, a hazai zeneirodalmi gyűjtemény nem kis kárára, egészen elmaradtak.

A nyomtatványok csoportjánál szükséges volna az általános revisió végrehajtása, mely a keresztülvitt rendezésnek kiegészítő részét, mintegy koronáját képezné, továbbá a könyvtár V. és VI. termének rendszeres bebutorozása, a mint ezt az előző évek jelentései hangsúlyozták.

A *kéziratgyűjteménynél*, tekintve hogy ezt a hazai kutatók igen sűrűn használják s a kézirattermekben naponkiut megfordulnak, szükséges volna a két kezdetleges szerkezetű ideiglenes, puhafából készült könyvvállványt, melyek Horváth István kéziratgyűjteményét foglalják magukban, két stylszerű és végleges könyvszekrényvel felváltani, s a terem többi butoraival összhangzásba hozni, miáltal a pulpitusokban elhelyezett kéziratok is helyet nyernének.

Ezenkívül becses figyelmébe ajánlom Méltóságodnak a kéziratgyűjtemény egyik termében felállítandó „Cimeliotheca“ iránti javaslatot, melyről a múlt évi jelentés is megemlékezett. A mostani két hosszú pulpitus helyén, a müncheni királyi államkönyvtár mintájára, két hosszúkás, íveges szekrény volna készítendő, melyekben a könyvtár írott, festett és nyomtatott cimeliái összegyűjtve s a közönségnek bizonyos meghatározott időben íveg és zár alatt közszemlére kitéve volnának. Ez lenne a könyvtár permanens kiállítása.

Ezzel nemesak ritkaságaink lennének megkímélve a közönség keze érintésétől, de hasznos volna ezen újítás közszolgálati szempontból is, mert a közönség a hosszú folyosón keresztül a Cimeliothecában kiállított ritkaságokhoz bizonyos órában hozzáférhetvén, nem járna hivatalos időben a termeken keresztül, hol az ellenőrzés nehezebb, s nem zavarná az itt dolgozó tisztviselőket.

Az *oklevélgyűjteménynél* illetőleg a levéltárban szükséges a helyiség kibővítése, illetőleg a levéltár mellett levő, jelenleg a hírlapgyűjtemény elhelyezésére szolgáló folyosónak a levéltár céljaira leendő átalakítása. Ezt a levéltár rohamos gyarapodása, a folyton szaporodó családi levéltárak letéteményezése teszi szükségessé. Ezen átalakítás által a levéltári-helyiség egy teremből és egy adaptált folyosóból fog állani s jó ideig elegendő lesz.

Óhajtható a levéltár katalógusának kiadása, még pedig első sorban megkezdendő a sorozat az Árpád-kori oklevelekkel.

Kívánatos továbbá a pecsétlenyomat-gyűjtemény szaporítása s új lenyomatok készítése. E gyűjteménynek a sphragistica, középkori symbolica, művészettörténet és heraldica egyaránt hasznát veszik s benne oly tanulmányi anyag rejlik, mely bőven kárpótol a reá fordított időért és fáradságért. Nagyon kívánatos, hogy magának a könyvtárnak legyen oly alkalmazottja, ki azoknak

készítésében járatos. A lenyomatok készítésében való jártasság, 50 marka tandíj lefizetése mellett Münchenben a kir. államlevéltárban, két hét alatt elsajátítható.

Áttérve a könyvtár administrációjára, örömmel constatálom, hogy az, a mult évben is előre haladt azon az úton, melyet számára boldog emlékü alapítója és a hazai törvényhozás a nemzeti kultúra szolgálatában kijelöltek. A könyvtár tisztviselői áthatva az intézet magas nemzeti missiójától, egész ügyszeretettel és lelkesedéssel oda törekednek, hogy azt tehetségökkel és szaktudományukkal európai színvonalon főtartsák s oly mintaintézeté emeljék, mely a külföldi hasonló intézetekkel bátran kiállja a versenyt.

S hálával elismerem, hogy e törekvésökben őket nemcsak a nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi m. kir. Miniszterium, Méltóságod, a hazai intézetek és hatóságok, de a szakferfiak, ügybarátok és jótévők egész sora hathatósan támogatta.

A könyvtár tisztviselői a rájuk bízott hivatalos teendőikön kívül, hol szakismereteiket gyakorlatilag érvényesítik, szabad idejüket szaktudományuk művelésére fordítják, tevékeny részt vesznek a főváros tudományos mozgalmában s a szakirodalmat becses munkákkal gyarapítják, mint erről a jelentés végén olvasható kimutatás tanuskodik.

A könyvtárban a mult évben, az egyetemi könyvtárból a hírlapokhoz ideiglenesen beosztott könyvtárörrel együtt, 8 tisztviselő, 6 díjnok (az öt felsorolton kívül a 6-ik a folyó ügyeknél) és 4 szolga, összesen 18 egyén működött, kik a munkafelosztás elve szerint a saját szakmájukban teljesítették hivatalos kötelességüket.

A könyvtárnak egyik feladatához tartozván a külföldi könyvtárakban levő magyarországi vonatkozású kéziratok, oklevelek és nyomtatványok felkutatása és ismertetése, e czélból az elmúlt évben az osztály tisztviselőiből *három* a következő külföldi könyvtárakban és levéltárakban tett, a múzeumi tudományos utazásokra szánt átalányból, tudományos kutatásokat. *Majláth* Béla könyvtárör a bécsi cs. kir. udvari könyvtárban, a cs. kir. udvari levéltárban, a cs. kir. hadügyminiszterium levéltárában, a cs. kir. udvari Múzeumokban és az Albertinában kutatott, hol Budavárának 1686-ik évi visszafoglalására vonatkozó írott és nyomtatott emlékeket keresett. *Csontos* János segédőr a prágai főkapitányi, a

a schlackenwerti városi, a görliczi városi, a drezdai bibliographiai Múzeum, a weimari nagyhercegi, a casseli országos, a göttingiai egyetemi, a hallei egyetemi és a stuttgarti királyi nyilvános könyvtárakban folytatta kutatásait a magyarországi vonatkozású középkori kéziratok és Corvin-codexek felderítésére, melyeknek czimlapjairól fényképmásolatokat vétetett. Dr. Fejérpataky László levéltárnok Bécsben, Admontban és Veszprémben tett levéltári kutatásokat különösen az itt levő Árpád-kori királyi okleveleket és pecséteteket tette tanulmány tárgyává s utóbbiakból a Múzeum könyvtárának 44 galvanoplastica lenyomatot szerzett. Kutatásainak eredménye a „Magyar Könyvszemle“ 1885-iki folyamában látott napvilágot. A tisztviselői karban történt változásokról jelenthetem: hogy a már föntemplített könyvtárőrön kívül, Horváth Ignác könyvtári irnok, a fővárosi történelmi kiállítás előkészítésére és tartamára a nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszteriumtól szintén félévi szabadságot nyert, kit távollétében Markovics Sándor okleveles tanár és könyvtári napi díjnok helyettesített. Dr. Szinnyey József őrségéd pedig, ki könyvtárunkban öt évet meghaladó időn át volt alkalmazva, Urunk királyunk Ő Felsége által a kolozsvári egyetemhez a magyar nyelv és irodalom rendkívüli tanárává kineveztetvén, intézetünkötl megvált.

A szolgaszemélyzetben nagyobb mérvű változás és egy haláleset történt. Berner Ferencz könyvtári szolgál, ki könyvtárunkat 4 $\frac{1}{2}$ évig szolgálta, a Nemzeti Casinonál előnyösebb alkalmazást nyervén, a könyvtárban viselt szolgálai állásáról lemondott. Helyébe a nagyméltóságú vallás és közoktatás miniszterium Apró János topolyai lakost nevezte ki könyvtári szolgálának, ki azonban alig három havi szolgálat után elhunyt, az intézet költségén eltemettetett, s özvegyének a három havi halotti negyed kiutalványoztatott. Helyébe a nagyméltóságú miniszterium Losonczy István budapesti lakost nevezte ki könyvtári szolgálának, kivel a könyvtári szolgálak létszáma teljessé vált.

A könyvtár administratív oeconomiajáról levén szó, örömmel constatálom, hogy a múlt évben a könyvtárban sem könyvlopás, sem más oly eset, mely az osztály gyűjteményállományát bármily tekintetben megkárosította volna, nem fordult elő. Ellenkezőleg a könyvtár hazafias pártfogóinak száma, kik az elmúlt

évben az osztály anyagát részint saját kiadványaikkal, részint más nyomtatványokkal gazdagították, az előző éveknél is nagyobb volt.

Az adományozók sorából, kik kiadványaikat a könyvtárnak megküldötték, kiemelendők a következők: a) egy zágrábi névtelen hazafi, (ki száznál több régi könyvet ajándékozott könyvtárunknak); b) a római Académia dei Lincei; c) az amerikai Smithsonian intézet; d) a bécsi csász. kir. külügyminiszterium; e) a bécsi cs. kir. tudományos Akadémia; f) a bécsi cs. kir. hadügyi levéltár; g) a magyar országgyűlés mind két házának elnökségei; h) a cs. kir. osztrák statisztikai hivatal; i) a linzei, brünni, gráci, történelmi és régészeti társulatok; k) a vallás és közoktatási m. kir. miniszterium; l) a m. kir. országos statisztikai hivatal; m) a fővárosi statisztikai hivatal és n) számos hazai ügybarát kiknek hazafias adományait a könyvtár a „Budapesti Közlöny“ havi kimutatásában szokta felsorolni.

Fogadják ezen felsorolt hivatalok, intézetek és magánosok a könyvtárunknak ajándékozott nyomtatványokért e helyütt is hálás köszönetünket.

Eltelkintve azon számos idegenektől és külföldiektől, kik az elmúlt évben a könyvtár helyiségét futólagosan megtekintették s kik közül különösen *Natalia szerb királyné Ő Felségét* kell kiemelnem, ki 1886. jun. 18-án könyvtárunkat legmagasabb látogatásával s vendégkönyvünket sajátkezű névalírásával tisztelte meg, örömmel jelenthetem Méltóságodnak, hogy könyvtárunkat a külföldi és hazai tudósok évről-évre sűrűbben látogatják s igyekeznek annak a kéziratokban és oklevelekben rejtett kincseit kiaknázni.

Azon tudósok névsora, kik a múlt évben könyvtárunkban tudományos kutatásokat tettek, a következő:

Külföldiek: Beck von Widmanstetter Lipót genealogus Gráczból, dr. Weske Mihály egyetemi tanár Kazánból, Don Gregorio Palmieri a vatikáni levéltár őre Rómából, dr. Grót N. egyetemi tanár Warsóból, dr. Polkovszky Mihály kanonok és akadémiai tag Krakkból, dr. Jalava A. egyetemi tanár Helsingforsból, dr. Nilles J. egyetemi tanár Insbruckból, dr. A. C. Jürgens kereskedelmi tanácsos Hamburgból, dr. Karpf A. Ő Felsege hitbizományi könyvtárnoka Bécsből, dr. Funk Mihály egyetemi tanár Tübingából, P. Eusebius Fermendzsin ferenczrendi szerzetes az

Ara Celiből Rómából, Bayli St. tanár Lembergől, dr. Demusianu János ügyvéd Bukarestből, dr. Gittelbauer J. egyetemi tanár Bécsből és dr. Defner József könyvtári igazgató Athenéből. *Hazaiak*: dr. Ábel Jenő, dr. Acsády Ignác, dr. Asbóth Oszkár, dr. Ballgai Aladár, dr. Beóthy Zsolt, Békey István, dr. Breznai Béla, Bunyitai Vincze, Brassai Sámuel, dr. Csánky Dezső, dr. Dankó József, dr. Erődy Béla, dr. Finály Henrik, dr. Fraknoi Vilmos, Gelich Richard, Gyulai Pál, György Aladár, dr. Hajnik Imre, Hermann Ottó, Horváth Vendel, Jókai Mór, dr. Kerékgyártó Árpád, Kápolnai István, dr. Károlyi Árpád, dr. Kováts Gyula, Kubinyi Ferenc, dr. Király Pál, dr. Kiss Áron, gróf Kun Géza, Melezer István, Mátyás Florián, Marczali Henrik, Nagy Gyula, Nagy Imre, Nagy Iván, Onody Zsigmond, dr. Pauler Gyula, Pesty Prigyes, Pulszky Ferenc, Pulszky Károly, báró Radvánszky Béla, báró Rózner Ervin, Ráth György, dr. Rómer Floris Ferenc, Salamon Ferenc, dr. Szabó Károly, Szilágyi Sándor, Széll Farkas, dr. Szentkláray Jenő, P. Szathmáry Károly, Tagányi Károly, dr. Thallóczy Lajos, Thaly Kálmán, Törs Kálmán, Vajda János, Visi Imre, Volf György, dr. Wenzel Gusztáv, Zichy Antal, Zsilinszky Mihály és mások.

A könyvtár tudományos érintkezéseiről külföldi könyvtárakkal jelentem Méltóságodnak, hogy azokat a mult évben is élénken ápoltuk s összesen 44 külföldi könyvtárral és levéltárral voltunk levelezésben, melyekhez, tudósaink kutatásait megkönnyítendő, részint tudományos felvilágosításért, részint nyomtatványok és kéziratok kikölesönzéseért fordultunk. Viszont több külföldi könyvtár bennünket is megkeresett könyvek és kéziratok kikölesönzéseért.

Azon külföldi könyvtárak és levéltárak jegyzéke, melyekkel a mult évben érintkeztünk a következő: a bécsi cs. kir. udvari könyvtár, a bécsi cs. kir. állami levéltár, a bécsi cs. kir. udvari kamarai levéltár, a bécsi cs. kir. hitbizományi könyvtár, a bécsi Albertina-könyvtár, a bécsi cs. kir. hadügyi levéltár, a bécsi városi levéltár, a prágai egyetemi könyvtár, a prágai múzeumi könyvtár, a prágai főkáptalani könyvtár, a gráci egyetemi könyvtár, az insbrucki egyetemi könyvtár, a krakkói egyetemi könyvtár, a csernoviezi egyetemi könyvtár, a schlackenwert városi levéltár, a müncheni kir. államkönyvtár, a müncheni kir. állam-

levéltár, a nürnbergi kerületi levéltár, a nürnbergi Germanisches Museum könyvtára, az augsburgi királyi Kreisbibliothek, a drezdai Klemm-féle Bibliographiai Múzeum, a casseli országos könyvtár, a weimari nagyhercegi könyvtár és levéltár, a göttingai egyetemi könyvtár, a hallei egyetemi könyvtár, a stuttgarti királyi nyilvános könyvtár, a brüsseli királyi könyvtár a leydeni egyetemi, a párisi nemzeti könyvtár, a veronai káptalani, a milanoi nemzeti Brera-könyvtár, a milanoi Ambrosiana könyvtár, a hamburgi városi könyvtár, a cölni városi levéltár, a carlsruhei nagyhercegi könyvtár, a berlini királyi könyvtár, a berlini egyetemi könyvtár, a berlini királyi állami levéltár, a római vaticani könyvtár, a londoni British Múzeum, a maihingeni hercegi könyvtár, a pommersfeldeni grófi könyvtár és a königsbergi egyetemi könyvtár.

Végül a Nemzeti Múzeum könyvtárának közlönyéről a „Magyar Könyvszemlé“-ről jelentem Méltóságodnak, hogy mióta a nagyméltóságú miniszterium évi segélyét 400 forintról 1000 forintra felemelte (1886 óta), azóta a folyó évben megjelent az elmarad 1884. és 1885-iki folyam teljesen és az 1886-iki folyam pedig még év végén fog látni napvilágot. A jövő évben aztán évnegyedekint rendszeren fog megjelenni. E folyóiratról legyen szabad kiemelnem: hogy az az 1885-iki folyammal tíz éves pályáját futotta meg.

1876-ban *Fraknói Vilmos* akkori múzeumi könyvtárőr által a múzeumi könyvtár kiadásában, az osztály rendezett anyagának feldolgozására, a magyar bibliographia művelésére s könyvtártani és bibliografiai ismeretek terjesztésére alapítva, tíz éves pályafutása alatt oda törekedett, hogy e czélt lehetőleg megvalósítsa, s mint hézagpótló szakfolyóirat betöltse helyét az irodalomban. Megfelelt-e és mennyiben kitűzött feladatának? Annak megítélését a szakférfiakra és olvasóinkra bizzuk. Egyet azonban szerénytelenség nélkül constatálhatunk, s ez az: hogy a „Könyv-Szemlé“ egy lelkes szakférfiú ügyszeretete hozta létre s lelkes ügybarátok és szakférfiak ügyszeretete tartotta fenn, kik a folyóiratot tíz éven át szives közreműködésükkel minden írói tiszteletdíj nélkül támogatták, az irodalomban meghonosítani segítették s kiknek oroszlán részök van azon eredményekben, melyeket az az első decenniumban elért. Ezen eredményekből kiemeljük azokat, melyek ismeretlen voltuknál fogva hazánk művelődéstörténetének több fejezetét egészen új világításba helye-

zik, eddigi ismereteinket ujjakkal gyarapítják s a folyóirat létjogosultságát igazolják. A „Magyar Könyv-Szemle“ tiz éves működése alatt: Szabó Károly „Régi Magyar Könyvtára“-hoz 292 ismeretlen adalékot közölt, melyekkel az 1711 előtti régi magyar könyvek száma 1793-ról 2085-re emelkedett; tisztázta a Corvina bibliographiáját, mely czélből Európaszerte széleskörű kutatásokat indított meg s a Corvina maradványai iránt mindenféle érdeklődést keltett; ismertette Zrednai Vitéz János könyvtárát, mely a renaissancekori művelődési viszonyokhoz egészen új adalékot nyújt; két ismeretlen magyar codex felderítésével és ismertetésével (a raudniczi codex és a Jordánszky-codex győri töredéke) gyarapította nyelvemlékeinket; a magyarországi középkori könyvirás és könyvfestés történetéhez 100 középkori hazai könyvmásolót, könyvfestőt és tudóst (köztük 70 ismeretlent) hozott napfényre s 50 ismeretlen középkori hazai könyvtárhoz közölt kisebb-nagyobb adalékokat; a m. t. Akadémia történelmi bizottságának kezdeményezésére megindította a külföldi könyvtárakban levő hazai vonatkozású kéziratok ismertetését, melyekből ekkorig a müncheni, krakkói, velencei és bécsi hungaricák jegyzékét közölte; ismertette a legrégebb magyar nyomtatványt: a *krakkói töredéket* és a legrégebb magyarországi hírlapot: a *Mercurius Hungaricus* és *Veridicus*; előkészítette az 1882-iki országos könyvkiállítást, mely a „Könyv-Szemle“ által elért eredmények alapján jött létre; tisztába hozta a hazai iskolai drámák bibliographiáját; köpontja volt a hazai bibliographiai és könyvtártani mozgalmaknak; lendületet adott a hazai könyvtártudomány, melynek előbbreviteléhez több könyvtárrendezési szabályzatot közölt, hatott, buzdított ez irányban s megindította a hazai és külföldi könyvtárak rendszeres átkutatását; művelte a bibliographia és könyvtártudomány minden ágát, s oly kérdéseket fejtegetett, melyekkel azelőtt nálunk rendszeresen vaj' mily kevesen foglalkoztak; kitartó működésével iskolát teremtett irodalmunkban oly ismereteknek, melyeket nálunk csak autodidact és gyakorlati úton évek hosszú során át lehet alaposan elsajátítani; s mindezt nemzeti irányban, magyarországi szempontból, csupán a magyar bibliographia és könyvtárügy művelésére szorítkozva, az általános bibliographia és könyvtártanba vágó közlések mellőzésével tette, s tiz éves főnállása alatt mindenkor hű maradt feladatához.

Hála és köszönet érte azon munkatársaknak és ügybarátoknak, kik a folyóiratot feladata teljesítésében oly lelkesen támogatták. S midőn ma az első decenniumot lezárjuk s a második decenniumot megkezdjük, ezt azon öntudatban tesszük, hogy a „Könyv-Szemle,“ mint úttörő vállalat egy ismeretlen tudományt honosított meg nálunk az irodalomban s jó szolgálatot tett a hazai culturtörténetnek.

A folyóiratot 1876—1879 őszéig Fraknoi Vilmos volt könyvtárőr szerkesztette, azóta a folyóirat az én szerkesztésem alatt jelenik meg s a lipcei „Magazin“, a baseli „Bibliographie“ és a krakkói „Przewodnik Bibliograficzny“ szakfolyóiratokkal van csereviszonyban.

A „Magyar Könyv-Szemle“ az első tíz folyamban tisztán magyarországi bibliographiával és könyvtártannal foglalkozott. A második decenniumban czélszerűnek találtam a programm keretén tágítani s felvenni ebbe a külföldi könyvtárak nevezetesebb mozgalmait és vívmányait, melyekből a hazai könyvtártan sok tanulságot meríthet. E czélra a jövő folyamban új rovatot nyitok.

Kivánatos volna, hogy a nagyméltóságú miniszterium a folyóiratot a hazai tanintézeteknek ajánlaná, miáltal a kétszázat megközelítő előfizetők száma jelentékenyen gyarapodnék.

A „Magyar Könyv-Szemle“ ugyanis még ma sincs oly helyzetben, hogy munkatársait díjazhassa. Tíz év óta lelkes szakférfiak ügyszeretete tartja fenn. Az évi segélyt a hanyagúl befolyó előfizetési pénzekkel együtt a nyomtatási költségek felemészti. Miért is óhajtható lenne, hogy a folyóirat a kiállott tíz éves próba után oly helyzetbe jusson, hogy munkatársainak czikkeiket legalább szerényen díjazhassa.

Ezen körülményt melegen ajánlom Méltóságos Igazgató úr nagybecsű figyelmébe.

Ezek után van szerencsém Méltóságodnak a könyvtár tisztviselőinek múlt évi irodalmi munkásságát a következő jegyzékben bemutatni. Megjelent :

Majláth Béla, könyvtárórtól.

1. Buda visszavételének hősei 1686-ban. a „P. Napló“ 1886.
2. A budavári ünnepély. a „Pesti Napló“ 1886.
3. A történelmi kiállítás kalauza. Budapest 1886. 8r.

4. Budapest történetének irodalma. Bádapest 1886. 8r.
5. Adalékok Szabó K. Régi Magyar Könyvtárához. Magy. Könyv-Szemle. 1884.
6. Jelentés a Múzeum könyvtárának állapotáról 1883—84. A Magy. Könyv-Szemle 1884. folyamában.
7. Jelentés a Múzeum könyvtárának állapotáról 1884—85. Magy. Könyv-Szemle 1885. évi folyamában.

Csonthosi János, segédőrtől.

1. A „bécsi es. udvari könyvtár“ hazai vonatkozású kéz-iratai. Magy. Könyv-Szemle 1884.
2. Adatok a N. Múzeum könyvtárának történetéhez. Magy. Könyv-Szemle 1885.
3. A bécsi es. udvari állami levéltár hazai vonatkozású kéz-iratai. U. o.
4. A zágrábi érseki és egyetemi könyvtárak kéz-iratai. U. o.
5. Mit tartunk a hamburgi Corvin-codexről? U. o.
6. Attavantestől festett Corvin-codexek. U. o.
7. Múzeumi könyvtári tisztviselők búvárlatai. U. o.
8. II. Endre és Gertrud királyné arczképei egy XIII. század elejéről való stuttgarti codexben. Századok. 1886.
9. Attavantestől festett Corvin-codexek. Archaeolog. Értesítő. 1885. VI. füz.
10. Corvinische Handschriften von Attavantes. Centralblatt für Bibliothekswesen (Leipzig) 1886.
11. Szerkesztette a Magy. Könyv-Szemle 1884., 1885. és 1886. évi folyamát.

Dr. Szinnyey József, őrségdtől.

1. Magyar Olvasókönyv. I. rész. Első kiadás. Budapest, 8r.

Dr. Fejérfataky László (őrségd) levéltárnoktól.

1. Monumenta Vaticana. Series I. Tom. I. Magyarországi tizedek és egyéb collecták gyűjteménye. Sajtó alá rendezte. (Megjelenése legközelebb várható.)
2. A nagykállói Kállay-család oklevelei. I. kötet. (Sajtókészen.)

204 Jelentés a N. Múzeum könyvtárának állapotáról 1885—86-ban.

3. A veszprémi káptalan kincseinek összeírása 1429—1436. évekből. Történelmi tár 1886. III. füz.

4. A veszprémi káptalan könyvtára a XV. században. Magy. Könyv-Szemle 1885. évf.

5. Dürer Albert származása. Turul. 1886. évf.

6. Szerkesztette a Turult, a M. Heraldikai és Genealogiai Társaság Közlönyét.

H o r v á t h I g n á c z, irnoktól.

1. A magyar irodalom 1884-ben. A magyar irodalom 1885-ben. Magyar Könyv-Szemle 1884—85. évi folyamában.

Ezek után jelentésemet Méltóságos Igazgató úr szives figyelmébe ajánlva, vagyok

Budapesten, 1886. október 12-én.

Méltóságos Igazgató úrnak alázatos szolgálója

Csontos János,
könyvtárőr-helyettes.

